

Ziya Gökalp'ın Dilde Türkçülük Düşüncesi Işığında Lisân Şiirinin Tahlili*

Analysis of the poem of “Lisân”, in the Language in the Light of Ziya Gökalp's Thought of Turkism

Dr. Selma ÇELİK

Öz

Ziya Gökalp, Türk milliyetçiliğinin önemli aydınlarındanıdır. II. Meşrutiyet ve sonrası dönemde “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” olarak sistemleştirdiği fikirleri, çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı yazıları, manzum mensur biçimde yazdığı şiirleri ile siyasi, sosyal, kültürel hayatta yol gösterici olan Gökalp, Türk milletin medeni bir toplum hâline gelebilmesi için ömrünün sonuna kadar çalışmalar yapmıştır. Gökalp, Selanik'te İttihat ve Terakki Mekteb-i Sultanisinde sosyoloji dersleri verdiği sıralarda Genç Kalem Dergisi'ndeki gençler ile tanışır. Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem'in dergide başlattığı yeni lisan hareketine destek olan Gökalp, İttihat ve Terakki İdadisinde ve Beyaz Kule'de toplanan gençlere yeni lisan akımı hakkında bilgi verir. Derginin, dil konusunda savunduğu görüşler, Ziya Gökalp'ın dergiye katılımı ile geniş bir coğrafyayı içine alan Türkçülük davasına dönüşür. Gökalp; eğitim, din, tarih, vatan ve millet sevgisi, Türklük bilinci, Turan ideali gibi birçok konuyu şiirlerinde tema olarak işler. Dil konusundaki fikirlerini Türkçülüğün Esasları adlı eserin Lisânî Türkçülük kısmında maddeler hâlinde açıklayan Gökalp, Lisân şiirine de bu konudaki düşüncelerini nazım diliyle aktardığı görülür. Şiirde manzum bir Türkçe'nin tanımını yapan Ziya Gökalp, tasfiyecilerin ve fesahatçilerin dil konusunda öne sürdüğü

*Bu çalışma “Ziya Gökalp'ın Vefatının 100. Yılı Anısına Uluslararası 5. Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresinde” sunulmuştur.

** MEB, Tolunay Özaka Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Ankara, Türkiye.

elik.selma2016@yandex.com.tr. ORCID: 0000-0002-3886-1338

tekliflere cevap verir. Dörtlüklerden oluşan ve serbest biçimde yazılan şiirde, yazı dili ile konuşma dilinin birleştirilmesi, İstanbul Türkçesi, eş anlamlı kelimeler, Türkçede kelime türetme yolları, Türk dünyası ile dil birliği konularına Gökâlp'in Türkçü duyarlılık ile yaklaştığı görülür.

Anahtar Kelimeler: Ziya Gökâlp, Lisân Şiiri, Genç Kalemler Dergisi, Türkçülük, Türkçülüğün Esasları.

Abstract

Ziya Gökâlp is one of the important intellectuals of Turkish nationalism. Gökâlp, who systematized his ideas as “Turkification, Islamization, Contemporaryization” during the period of the Second Constitutional Monarchy and afterwards, his articles published in various newspapers and magazines, and his poems written in verse and prose, was a guide in political, social and cultural life. He worked until the end of his life for the Turkish nation to become a civilized society. While teaching sociology at the Union and Progress School in Thessaloniki, Gökâlp met the young people in the Genç Kalemler Dergisi. Gökâlp, who supported the new language movement initiated by Ömer Seyfettin and Ali Canip Yöntem in the magazine, gave information about the new language movement to the young people gathered in İttihat ve Terakki İdadisi and Beyaz Kule. The views defended by the magazine on the subject of language turned into the Turkism cause that covered a wide geography with Ziya Gökâlp's participation in the magazine. Gökâlp treated many subjects such as education, religion, history, love of country and nation, Turkish consciousness, and the Turan ideal as themes in his poems. Gökâlp, who explained his ideas on the subject of language in the section of Linguistic Turkism in his work titled Türkçülük Esasları (The Essentials of Turkism), is seen to have conveyed his thoughts on this subject in verse in his poetry. Ziya Gökâlp, who defined a verse Turkish in the poem, responded to the proposals put forward by the purifiers and the reformists on the subject of language. In the poem, which consists of quatrains and is written freely, it is seen that Gökâlp approaches the subjects of combining written and spoken language, Istanbul Turkish, synonyms, ways of deriving words in Turkish, and language unity with the Turkish world with a Turkist sensitivity.

Keywords: Ziya Gökâlp, Lisân Poetry, Genç Kalemler Dergisi, Turkism, Fundamentals of Turkism.

Giriş

Ziya Gökalp, derin kültüre, kuvvetli sosyal bir felsefeye ve fikir sistemine bağlı düşünce ve önerileri ile Türkiye Cumhuriyeti devletini şekillendirecek olan temel ilkelere hazırlayıcısı, Türk milliyetçiliğinin kurucularından biridir.

II. Meşrutiyet'e gelinceye kadar Türkçülük konusunda ilmi ve kültürel alanda yapılan çalışmaları takip eden Gökalp, Türk milletinin sosyolojisi ve psikolojisine dair araştırma ve incelemeler yapar. Yazar, bu mesainin ürünlerini Genç Kalemler Dergisi'nde Ömer Seyfettin'in başlatmış olduğu mücadele vesilesi ile açığa çıkarır. Fakat sanatçı, dergide lisan konusunu yeterli görmez. Türkçülüğü bütün mefkûreleri ile bütün bir program hâlinde ortaya atmak gerektiğini düşünür. Gökalp, bütün bu fikirleri içeren Turan manzumesini Genç Kalemler Dergisi'nde yayımlar. Bu şiirle birlikte Gökalp, romantik bir his, heyecan ve sanat planında olan Türkçü ve Turancı görüşlerini siyasi, sosyal, kültürel sahada daha sistemli bir hâle getirir (Hacıeminoğlu 2012: 216). Yeni Hayat adlı eserin önsöz kısmında “Şuûr devrinde şiir susar, şiir devrinde şuûr seyirci kalır. İçinde bulunduğumuz zaman, galiba birinci devreye âittir: Şâirler Muz'larından uzak düşmüş, vezin ile kafiye, şuûrlu müteşâirler eline geçmiş. Bu hâli, çocukların hayatında da görürüz: Ders saatleri arasında oyun fâsılaları var... Aynı zamanda, çocuk terbiyesinde birtakım dersler, oyun tarzında verilir; bunun gibi, halk terbiyesinde de bazı fikirlerin vezin kisvesinde arz edilmesi fenâ mı olur?” (Ziya Gökalp 1989: 96) açıklamaları ile şiirleri aracılığı ile topluma fikirlerini ulaştırmaya çalışır. Gökalp, “Şiiriyet, milletin ruhunda dalgalanır, ben oraya çıkamıyorum ki...” (Erişirgil 2017: 72) sözleri ile şiir konusunda yeterli olmadığını itiraf etmiş olsa da fikirlerini söyleyiş biçimi ile halka ulaştırmada başarılı olur.

Şiirlerinde Türk halkının kültür ve edebiyatından aldığı temaları, olayları ve şahısları, yeni bakış açıları ve fikirlerle yeniden canlandıran Ziya Gökalp, bu şiirlerle Türklerin kendi değerleri üzerine şiir yazabileceklerini gösterir. Türk şiirine yapı, şekil, tema, üslup gibi çok çeşitli açılardan yeni bir yön çizen şair; şiirde dil, vezin ve temanın millî olması noktasında Genç Kalemler Dergisi'nin öncülük ettiği çalışmalara önemli katkılar yapar ve Türk şiirinin kendi kaynaklarına dönmesinde etkili olur. II. Meşrutiyet Dönemi'nde dilde sadeleşme çalışmalarına Türkçü anlayış ile yaklaşan şair, tasfiyecilerin ve fesahatçilerin önerilerine sıcak bakmaz. “Bir milletin bağımsız dili var diyebilmek için o dilin bağımsız gramer ve sentaksı olmalıdır.” (Erişirgil 2017: 64) görüşünde olan Gökalp, Genç Kalemler Dergisi'nde yayımlanan yazısında, gençlere seslenerek müstakil bir dil ve edebiyat yaratmanın varlık yokluk mücadelesi olduğunu ifade eder. Dil konusundaki düşüncelerini Gökalp'ın daha sonra 1916 yılında Tanin gazetesinde yayımlanan Lisân¹ şiiri ile nazım yoluyla aktardığı görülür. Şiirin birinci dördlüğünde Gökalp, herkesin bilip konuştuğu ve konuştuğu gibi yazacağı bir dil yaratma arzusunu ortaya koyar. “Türklüğün vicdanı bir, / Dini bir, vatanı bir, / Fakat hepsi ayrılır / Olmazsa Lisânı bir.” (Erişirgil 2017: 65) mısralarından da anlaşılacağı üzere Türklüğü bir arada tutacak gizli anlaşma aracının dil olduğu vurgulanır. Türkçülük akımının sosyal ve siyasi hayatta etkin olmaya başlaması ile millî kimlik inşası, dilde sadeleşme ve edebiyatta yerli kaynaklara dönme fikri ile yeni bir hayatın

1 Ziya Gökalp'ın “Lisan” başlıklı manzumesinin “Türke Göre Lisan” başlığıyla 20 Nisan 1916 tarih ve 2641 numaralı Tanin gazetesinde yayımlanmış (Tansel 1989: 343), daha sonra 1918 yılında neşredilen Yeni Hayat adlı kitaba alınmıştır.

formülü yazılır. Ziya Gökalp'a göre yeni lisan bu yeni hayat programının bir parçasıdır. Ziya Gökalp, babasının milletin en büyük insanı Namık Kemal'in ölüm (Erişirgil 2020: 26) haberini verdiği zaman "İşte, sen bu büyük adamın arkasından gideceksin, onun gibi vatansever, onun gibi hürriyet sever olacaksın" (Erişirgil 2020: 26) sözlerini unutmamış, Türk toplumunun öz değerlerinden uzaklaşmadan Avrupa medeniyetine dâhil olabilmesi için ömrünün sonuna kadar çalışmalar yapmıştır.

1. Dilde Sadeleşme Çalışmaları, Genç Kalemler Dergisi ve Ziya Gökalp

Dilde sadeleşme çalışmaları, ilk önce Tanzimat Dönemi'nde Takvim-i Vekâyi Gazetesi'nin çıkarılma sürecinde başlar. Dönemin fikir ve sanat adamları halkı aydınlatmak ve onları eğitmek amacıyla halkın anlayacağı bir yazı dilini kullanmanın önemini idrak eder. Şinasi, özellikle gazete yazılarında halkın söz varlığı olan deyim ve atasözlerinden yararlanarak sade bir yazı dili kullanır ve bilinçli bir şekilde yazı dilinin sadeleşmesi gerektiğini ifade eder. Namık Kemal, Tasvir-i Efkâr gazetesinin 1866 tarihli 416. sayısında "Lisân-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir" başlıklı yazıda "İstanbul'da okuyup yazma bilenlerden dahi belki onda biri, sebki marûf üze yazılmış bir kâğıddan ve hatta kâfil-i hukuku olan kanûn-ı devletten bile istifâde-i merâma kadir değildir. Çünkü edebiyatımıza şark u garbın birkaç ecnebî Lisânından müstear olan şiveler galebe ederek ittîrâd-ı ifâdeye hâlel vermiş ve edevât ü tabirât ü ifadâtı takrirden bütün bütün ayrılmış olan üslûb-ı tahrir ise bayağı bir başka lisân hükmüne girmiştir." (Akalin 2002: 3) ifadeleri ile eski edebiyatın dil kusurlarına ve yetersizliğine değinir. Ziya Paşa "Şiir ve İnşa" adlı makalesinde dilin sadeleşmesine dair görüşler öne sürer (Çetin 2011: 156-157). Ahmet Mithat Efendi de, Dağarcık dergisindeki "Osmanlıcanın İslahı" adlı makalesinde, "biz dava ediyoruz ki Şinasi merhumun sadeleştirdiği dereceden birkaç derece daha sadeleşmeğe ve daha ziyade umumileşmeğe Lisânımızın istidadı vardır." (Argunşah 2012: 3) sözleri ile dilde sadeleşme tartışmalarına katılır. Şemseddin Sami, herkesin anlamını bildiği yabancı menşeli kelimeleri Türkçeleşmiş kabul edip dilimizde karşılığı olan, sözlüğe müracaat gerektiren sözcüklerin dilden ayklanmasını, yazıda konuşma dilinin esas alınmasını teklif eder (Doğramacıoğlu 2010: 256). Rıza Tevfik'in dilimizdeki tüm yabancı menşeli kelimelerin atılmasını talep etmesi, bu dönemin en radikal görüşlerinden biri olur (Çetişli 2007: 157). Tanzimat sanatçılarının dilde sadeleşme konusunda yaptıkları bu çalışmalar kendilerinden sonrakiler için bir yol gösterici olur.

M. Emin Yurdakul'un 23 Haziran 1898 tarihinde 380 nolu Servet-i Fünun Dergisi'nde çıkan "Biz Nasıl Şiir İsteriz" başlıklı manzumesi Şinasi ile başlayan dilde sadeleşme bahsini tekrar gündeme getirir. Şair, "çifte giden babalarla, ekin biçen genç kızların, odun kesen anaların..." velhasıl Anadolu'nun herhangi bir köyünde yaşayan sıradan bir insanın rahatlıkla okuyup anlayabileceği bir şiir ve dil istemektedir. Mehmet Emin'in şiir anlayışını anlatan bu manzume dışında, 1898 yılında sade bir Türkçe ve hece vezniyle yazdığı Türkçe Şiirler adlı kitabı da Recaizade Mahmut Ekrem, Tevfik Fikret, Gaspıralı İsmail gibi devrin önemli şahsiyetlerinden olumlu tepkiler alır (Yetiş 2013: 288-290).

II. Meşrutiyet'in ilanının getirdiği hürriyet ortamı İslamcılık, Osmanlıcılık, Âdem-i Merkeziyetçilik, Batıcılık gibi fikir akımlarının özgürce tartışılmasına olanak sağlar. Bu ortamda daha önceleri kültür ve edebiyat sahasında yapılan Türkçülük çalışmalarını siyasi alanda da tartışılmaya başlanır. Türkçülük, devletin izlemesi gereken bir politika, fikir olarak teklif edilir, savunulur. O yıllarda toplumda uyanan milliyetçilik hareketleri, dil meselesini yeniden gündeme getirir. Konuşma ve yazı dilinde devam eden ikiliğin ortadan kalkması için farklı tartışma alanlarında farklı çözümler üretilir.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte kurulan Türk Derneği, nizamnamesinin dokuzuncu maddesinde dilde sadeleşme konusuna yer verir. Muarızları tarafından tasfiyecilikle suçlanan Türk Derneği'nin dilin sadeleşmesiyle ilgili görüşleri Bursalı Mehmet Tahir'in "Âşık Paşa", Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun "Dilimiz", Ispartalı Hakkı Bey'in "Türkçenin Sadeleştirilmesi", Necip Asım'ın "Dilimiz", Celâl Sahir'in "Lisânımız" adlı yazılarında anlatılır.

Bununla birlikte Genç Kalemler Dergisi etrafında bir araya gelen Ali Canip², Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp'ın gayretleriyle dilde sadeleşmenin önemi geçmişin de birikimiyle daha güçlü bir şekilde ifade edilir. Ömer Seyfettin³, Ali Canip'e hitaben yazdığı mektupta "Bizim Lisânımız –her zaman düşündüğümüz gibi– berbat, perişan, fen-ne, mantığa muhalif bir Lisândır. Garp edebiyatını biraz tanıyan mümkün değil bu nefretten kurtulamaz." (Enginün 2009: 20) şeklinde dönemin Türkçesinden duyduğu rahatsızlığı belirterek dilde ve dolayısıyla edebiyatta ihtilal yapmak istediğini açıklar⁴. Yazar, mevcut durumla ilgili tespitlerinden sonra "Millî bir edebiyat vücuda getirmek için evvela millî bir Lisân ister." (Ömer Seyfettin 2001: 106) ifadeleri ile yapılması

2 Ali Canip Yöntem: Milletleri tutan taştan, topraktan, çelikten yapılmış kaleler değildir; zengin bir dil ve bu dilin üstünde yükselmiş yine zengin bir edebiyattır; öyle ki asırlarca evvel istiklâlini kaybeden nice milletler vardır ki vatanlarının üstünde esen istiklâl kasırgaları onların kökünü kazıyamamış ve bir gün yine meydana çıkmışlardır; çünkü o milletler mazide zengin edebiyatla tettevvüc etmiş zengin lisanlarını muhafaza etmişlerdir ve çünkü milliyetle lisan birdir (Çetişli 2007: 165).

3 Ömer Seyfettin: Milletimiz nasıl Türklük, vatanımız nasıl Türkiye ise lisanımız da Türkçedir. Türkçe bizim manevî ve mukaddes vatanımızdır. Manevî vatanın istiklâlî, kuvveti resmî ve millî vatanımızın istiklâlinden daha mühimdir. Çünkü vatanını kaybeden bir millet eğer lisanına ve edebiyatına hâkim kalırsa mahvolmaz, yaşar ve yine bir gün gelir siyasi istiklâlîni kazanır, düşmanlarından intikamını alır. Fakat bir millet lisanını bozar, kaybederse, hatta siyasi hâkimiyeti bâki kalsa bile tarihten silinir (Çetişli 2007: 165).

4 Dilimizin ve edebiyatımızın millileşmesi adına gerekenlerin nasıl yapılacağı konusuna da değinen Ömer Seyfettin, bu konuda birazcık fedakâr davranmanın yeterli olacağını söyler ve bu noktada daha ziyade "dil" bahsine ait teklifler sunar. Fakat unutulmamalıdır ki onun dil bahsine dair sunduğu teklifler, aslında edebiyatın millî nitelik taşıması için gerekli gördüğü tekliflerdir. Yani, dili sadeleştirerek ve millileştirerek aynı zamanda edebiyatı da millileştirmiş olmayı amaçlar. Gerekenlerin nasıl yapılacağı konusunda birinci "Yeni Lisan" makalesinde maddeleştirilmiş hâlde üç husus sıralanmaktadır. 1. Arabî ve Farsî kaidelerle yapılan bütün tamlamalar terk olunacak. 2. Türkçe cem edatlarından başka katiyen ecnebi cem edatları kullanılmayacak. 3. Diğer Arabî ve Farsî edatları da atacaksınız. Fakat makalenin tamamına yayılmış hâlde bulunmak üzere başka öneriler de sunulur. Makalede, doğrudan maddeleştirilerek verilenlere ek olarak şu önerileri görmek mümkündür: 1. Farsça kelimeleri, Arapça masterları Türkçedeki manalarına göre isim veya sıfat kabul etmek gerekir. Arapça ve Farsça nispet manasını haiz olan sözcüklere genellikle sıfat demek gerekir. 3. Arapça ve Farsça sözcüklerin imlaları olduğu gibi korunmalı; Türkçe sözcüklerin imlasında ise şimdilik "imla harfleri" kullanılmalı ve bu konunun kesin çözümü zamana bırakılmalıdır. 4. "Yeni Lisan"ın yaygınlaşması için bu lisanla makaleler yazılmalı, şiirler tanzim edilmeli, hikâyeler telif edilmeli ve çeviriler yapılmalıdır. Bunların yapılması durumunda "dil", dolayısıyla da "edebiyat" millileşmiş olacaktır. Ömer Seyfettin'in burada gerek maddeleştirerek, gerekse maddeleştirmeden metnin değişik yerlerine dağılmış şekilde bahsettiği düzenlemelerin, Genç Kalemler dergisinin ilerleyen sayılarında daha derli toplu şekilde kaleme alındığı görülecektir (Bozdoğan 2007: 261-262).

gerekenleri telkin eder. Bu cümle de yazar, asıl üzerinde durduğu konunun “edebiyat” olduğunu açıkça belli eder. Derginin yedinci sayısında Yeni Muhitü’l-Maarif Heyetine hitaben kaleme alınan “Yeni Lisân” makalesi, o güne kadar Yeni Lisâncıların ortaya koyduğu görüşleri derli toplu şekilde sunması bakımından “Yeni Lisân” hareketinin o güne kadar aldığı mesafenin; ileri sürülen fikirlerin yerli yerine oturmaya başladığının işaretidir (Bozdoğan 2007: 261-262). Bu arada derginin yazar kadrosuna Ziya Gökalp’ın da katılımı ile dergi daha da güçlenir.

Ziya Gökalp’ın Genç Kalemler Dergisi’nde yayımlanan Türkçü şiirleri, dil görüşleri ve felsefe yazıları ilk ciddi kalem tecrübeleridir. Sanatçı, yazı ve fikirleri ile adını ilk defa Genç Kalemler Dergisi’nde duyurmuş daha sonra İstanbul basınının etkili kalemleri arasına girmiştir. Ziya Gökalp, “Yeni Türkçe, evvelâ lisânımızı lüzûmsuz Arapça ve Acemce tâbirlerle terkiplerden temizlemekle, sâniyen ona henüz vücutlarından habermiz olmayan millî tabirleri ve ifâde tarzlarını ve sâlisen, henüz mâlik olmadığımız için ibdâna mecbûr bulunduğumuz beynelmilel kelimeleri ilâve etmekle husûle gelecektir. Bu üç ameliyeden birincisine temizleme, ikincisine harslaştırma, üçüncüsüne tezhîb nâmlarını verebiliriz” (Ziya Gökalp 2015: 149) sözleri ile yeni Türkçenin tehzibi ve harslaştırılması meselesine temas eder. Dil konusundaki görüşlerini Lisânî Türkçülüğün Umdeleri başlığı altında on bir maddede özetleyen Gökalp, yeni lisân, millî edebiyat, yeni hayat programında “Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak” olarak sistemleştirdiği ve şekillendirdiği düşünceleri ile ulus bilincini yitirmeden nasıl medeni bir toplum olunacağı konusunda fikirleri ile yol açıcı olur. Yeni Lisan’ın fikir babası olan Gökalp, Türk milliyetçiliği ile ilgili söylemlerini makaleleri yoluyla olduğu kadar şiirleriyle de anlatmaya çalışır (Argunşah 2013: 91) Sanatçı, Lisân başlıklı didaktik şiirinde Türkçenin sadeleşme meselesine dair görüşlerini paylaşıırken ayrıca Turan, Türk birliği konularında da millî farkındalık oluşturmaya çalışır.

2. Lisân Şiirinin Tahlili

Ziya Gökalp, Türk ve Müslüman kalmak şartıyla Türk milletinin Avrupa medeniyetine nasıl dâhil olacağı konusunda öne sürdüğü fikirler ile önemli bir yere sahiptir. O, Avrupa medeniyeti içinde bir Türk harsı oluşturmaya çalışmıştır. Ömrünün sonuna kadar Türk milletine faydalı olabilmek adına çalışmalar yapan Gökalp, fikirlerini okumuş aydın kesime anlatırken düzyazıyı, aynı fikirleri halk ve çocuklara anlatırken şiiri tercih etmiştir. Şiirlerinde Gökalp’ın, halk, Batı, divan edebiyatı ve kültüründen şekil ve içerik açısından faydalandığı görülür.

II. Meşrutiyet yıllarında dilde sadeleşme konusunda çeşitli gazete ve dergilerde yapılan tartışmalara yazıları ve şiirleri ile cevap veren Gökalp, Lisan şiirinde de Türkçü bir tavır ile dil konusunu ele alır. On dörtlükten oluşan şiir, 7’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Sanatçının şiirin her dörtlüğünde dile dair görüşlerini kısa, yalın, açık bir şekilde açıkladığı görülür. Şiirin 7’li hece ölçüsü ile dörtlükler hâlinde ve kısa mısralardan oluşması şiirin mani şeklinde yazıldığını düşündürülebilir. Ancak şiirin dörtlükleri arasında konu bütünlüğünün olması serbest biçimde yazıldığını gösterir. Didaktik bir üslupla yazılan, duygudan ziyade düşünce ve görüşlerin ön planda olduğu Lisan şiiri, Türklük bilinci ve Turan mefkûresini ortaya koyan bir düşünce şiiridir.

Güzel dil Türkçe bize,
Başka dil gece bize.
İstanbul konuşması
En saf, en ince bize.

Şiirin ilk dördlüğünde Gökalp, İstanbul Türkçesi'nin önemini ortaya koyar. İstanbul'da konuşulan saf ve temiz Türkçeyi güzel, saf, ince sıfatları ile başka dilleri ise gece sözcüğü ile tanımlayan Gökalp, şiirde tavrını İstanbul Türkçesinden yana kullanır. Ancak daha sonra Ziya Gökalp, "güzel dil" ifadesinin öznel bir yargı olduğu kanaatine varmış olacak ki ifadenin doğru anlaşılması için "Hâlbuki hiçbir lisâna objektif olarak diğer lisânlardan daha güzeldir denilemez: Her lisânın kendisine mahsus güzelliği vardır. Her millet, sübjektif olarak kendi lisânını daha güzel görür. Evet, Arapça güzel bir lisândır, Farişî de güzel bir lisândır. Fakat bu lisânlar, en ziyade kendi milletlerine güzel görünür. Bizim için de en güzel görünen lisân Türkçedir" (Ziya Gökalp 2015: 142) şeklinde açıklamada bulunur.

Türkçülüğün Esasları'nda Lisânî Türkçülük bölümünün ilk başlığında Gökalp, Türkiye'nin millî Lisânının, edebî dilinin neden İstanbul Türkçesi olduğunu açıklar. İstanbul'da "biri konuşulup yazılmayan "İstanbul lehçesi", diğeri yazılıp da konuşulmayan "Osmanlı Lisânı" vardır. Bunlardan hangisinin millî lisanımız olacağını sorgulayan Gökalp, diğer ülkelerin başkentlerinde konuşulan ve yazılan dilin aynı olduğunu, bu farklılığın sadece İstanbul'a has bir durum olduğunu açıklar. Ziya Gökalp, İstanbul'da dilde yaşanan ikiliği lisani bir hastalık olarak ifade eder. Her hastalığın tedavi edildiği gibi bu hastalığın da tedavisi vardır. Ancak bu tedaviyi yapabilmek için lisandaki ikiliği ortadan kaldırmak gerekir. O hâlde "ya yazı dilini aynı zamanda konuşma dili hâline getirmek ya da konuşma dilini aynı zamanda yazı dili hâline koymak" gerektiğini belirten Gökalp, İstanbul'da yazılan lisânın doğal bir dil olmadığını Esperanto gibi yapay bir dil olduğu için bu şıklardan ilkinin zor olduğunu açıklar. Geriye konuşma dilinin yazarak yazı dili hâline getirilme işi kalır. Bu işi eskiden beri halk yazarları yapmaktadır. Osmanlı edebiyatının yanında halk diliyle yazılmış bir Türk edebiyatı altı yedi asırdan beri mevcuttur. O hâlde lisani ikiliği kaldırmak için yeniden bir şeyler yapmaya gerek yoktur. Bu görüşleri sunan Gökalp, halk edebiyatında kullanılan Türk dilini, millî lisan olarak kabul etmenin yeterli olduğunu açıklar (Ziya Gökalp 2015: 125-126). Çünkü "İstanbul Türkçesinin bütün Türklerce millî lisan olması bu îcaz ve kutsiyetin lisâna da intikali dolayısıyladır. Fakat fazla olarak İstanbul Türkçesi Türk lehçelerinin en güzeli, en işlenmiş, edebiyat ve ilimce en zenginidir. O hâlde gösterilecek mânilere rağmen İstanbul Türkçesini edebî lisân ittihaz etmek bütün Türkler için millî bir vazifedir." (Cunbur 1969:158). Türkçüler, lisanda ikiliği kaldırmak için "İstanbul halkının ve bilhassa İstanbul hanımlarının konuştukları gibi yazmak." (Ziya Gökalp 2015: 126) ilkesini kabul eder. Böyle yazılacak olan İstanbul konuşma diline yeni lisan, sonra güzel Türkçe, daha sonra Yeni Türkçe adlarını verdiler.

Lisânda sayılır öz
Herkesin bildiği söz;
Manası anlaşılan
Lügate atmadan göz.

Şiirin ikinci dördlüğünde şair, lisanı özün ne olacağını açıklar ve bu konuda yol gösterir. Sanatçı için lisandaki sözlerin, herkesin bildiği, lügate bakma ihtiyacı hissetmeden herkes tarafından anlaşılması gerekir. Ziya Gökalp, muhtemelen bu dördlüğü özleşme fikrinin aşırı şekli olan tasfiyecilik (purisme) davasını “ilk önce İzmir’de Âhenk mecmuasında başlatan Mehmet Necip ve 1908’de Türk Derneği dergisinde Fuat Köseraif’in yabancı kökenli bütün kelimeleri Türkçeden atmak gibi aşırı düşünceleri” (Kabaklı 2006: 300) üzerine yazar. Ziya Gökalp’ın, öz Türkçe ya da öz dil anlayışı tasfiyecilerinkine tam tezat teşkil eder. O, “öz”e biyolojik açıdan değil sosyolojik açıdan bakar. “Türkçülere göre, Türk halkının bildiği ve tanıdığı her kelime millîdir. Bir kelimenin millî olması için Türk cezrinden gelmiş olması kâfi değildir. Çünkü Türk cezrinden gelmiş olan (gözü, sayru, baskıç, agu) gibi birçok kelimeler, canlı lisandan çıkarak müstehase olmuşlar, onların yerine canlı olarak (ayna, hasta, merdiven, zehir) kelimeleri girmiştir.” (Ziya Gökalp 2015: 135) .

Uydurma söz yapmayız,
Yapma yola sapmayız,
Türkçeleşmiş, Türkçedir;
Eski köke tapmayız.

Şiirin üçüncü dördlüğünde kelimelerin nasıl türetileceği konusundaki fikirler paylaşılır. Tasfiyecilere göre bir kelimenin Türkçe olabilmesi için o kelimenin Türk kökünden gelmesi gerekir. Tasfiyeciler, Arapça ve Farsçadan gelmiş olan kelimelerin de halkın lisanına girmiş olmalarına bakılmadan Türkçeden atılmalı görüşündedir. Atılan bu kelimelerin yerine ya unutulmuş eski Türk kelimeleri canlandırılmaya çalışılmalı ya da Çağatayca, Kırgızca, Özbekçe, Tatarca’da bulunan Türk kökünden kelimeler yahut Türkçede yeni edatları ve tamlama usulleri icat ederek bunlar aracılığı ile yeni Türkçe kelimeler meydana getirilip yerine konulmalıdır. Türkçülere göre bu bakış açısı da yanlıştır. Çünkü hiçbir Türk kökünün en eski zamanlara çıkıldıkça, Türk kalacağı iddia edilemez. İkinci olarak kelimeler işaret ettikleri manaların tarifleri değil, işaretleridir. Bununla birlikte Gökalp, kelimelerin hangi köklerden geldiğini ve nasıl türediğini bilmeye de gerek olmadığını düşünür. İnsanlarda şecere aramayı reddeden Gökalp, Türk’üm diyen herkesi Türk olarak kabul etmek gerektiğini belirtir ve dillerde şecere arayan tasfiyecilere “Türkçeleşmiş Türkçedir” sözü ile itiraz eder ve “Eski köke tapmayız” mısraı ile sosyolojik açıdan düşüncesini özetler.

Açık sözle kalmalı,
Fikre ılık salmalı;
Müterâdif sözlerden
Türkçesini almalı.

Şiirin bu dördlüğünde şair, dilde en fazla tartışılan müteradif (eş anlamlı) kelimeler konusunu ele alır. Türkçenin söz varlığı ile ilgili görüşler “kalmalı, salmalı, almalı” gereklilik kipinde çekimli sözcükler ile vurgulandığı görülür. Dil ne kadar açık ve anlaşılır olursa duygu ve düşünceler de o kadar net biçimde dinleyene ve okuyana ulaşır. Gökalp, dilin söz varlığına eklenen yeni kelimeler ile yazı ve konuşma dilinde düşüncelerin ortaya konulma sürecinde bu kelimelerin nasıl kullanılması gerektiğini açıklar. Eş anlamlı kelimeler arasında kökeni Türkçe olanın tercih edilmesini tavsiye eder. Çünkü halk lisanında eş anlamlı kelimeler yoktur. Halk; Arapça, Acemce veya diğer

yabancı dillerden aldığı kelimeleri ya söyleyiş bakımından ya da anlam bakımından tahrif eder.

Yeni sözler gerekse,
Bunda da uy herkese,
Halkın söz yaratmada
Yollarını benimse.

Şair, bu dörtlükte yeni kelimelere ihtiyaç duyulduğu takdirde herkese (halka) uyulmasını yani “Halkın söz yaratmada” yollarının benimsenmesini şart koşar. Yeni terimler aranacağı zaman ilk önce halk lisanındaki kelimeler arasında aramak şayet halkın lisanında yoksa Türkçenin kurallı/işlek edatlarıyla ve kurallı/işlek tamlama ve çekim yöntemleriyle yeni kelimeler oluşturmayı önerir. Gökalp, şayet bu da mümkün olmadığı takdirde Arapça ve Acemce tamlamasız olması kaydıyla yeni kelimeler alınabileceğini söyler. Yabancı dillerden bazı mesleklerin ve devirlerin özel durumunu gösteren kelimelerle tekniklere ait alet isimlerini aynı şekilde almayı tavsiye eder. Gökalp’a göre dile kimliğini veren ödünç alınan kelimelerin ırkı değil dilin yapısıdır. Türkçülüğün Esasları’nda bu sebeple kelimelerden ziyade gramerdeki yabancı unsurları hedef alır (Öksüz 2024: 11).

Yap yaşayan Türkçeden,
Kimseyi incitmeden.
İstanbul’un Türkçesi
Zevkini olsun yeden.

Şairin bir önceki dörtlükte dilin kendi imkânları ile söz varlığına yeni kelimeler ekleme süreci konusuna bu dörtlükte devam ettiği görülür. Tavsiye niteliğinde söylenen cümleler “yap, olsun” emir kipinde çekimli fiillerle kurulmuştur. Gökalp’a göre dilin kendi olanakları ile Türkçeye yeni kelimeler eklenmesi söz konusu olduğunda “Yaşayan Türkçe ve İstanbul Türkçesi” olmak üzere iki yolu çıkış noktası olarak gösterir. Bu işlemin yaşayan Türkçeden yapıldığı zaman “Türkçeyi incitmeden” yani Türk dilinin dil bilgisi (gramer) kurallarına uygun bir yapılanışla olması gerektiğini belirtir. İkincisi ise İstanbul’un (halkının) konuştuğu Türkçedir. Burada “İstanbul’un” ifadesi düz değişmeceli olarak İstanbul’da yaşayan halkı karşılar. Son dizede geçen “yed-“ fiili de halk ağzından alınmıştır. Çekerek peşinden götürmek anlamında mecaz olarak kullanılmış Arapça bir kelimedir. Dörtlükte geçen “Yaşayan Türkçe” tamlaması ilk kez Ziya Gökalp tarafından kullanılır. Tercüman gazetesinde slogan olarak kullanılmış bu ifade ile tasfiyecilere karşı bir hareket başlatılır. Bu harekete katılan ediplerin yazıları “Yaşayan Türkçemiz” başlığı altında üç cilt olarak yayımlanır (Aktaran Adıgüzel 2011: 433-434).

Arapçaya meyletme,
İran’a da hiç gitme;
Tecvidi halktan öğren,
Fasihlerden işitme.

Gökalp, dile alınacak yeni kelimeler konusuna burada da devam etmektedir. Tavsiye niteliğinde olan “meyletme, gitme, işitme” sözleri emir kipinin ikinci teklik şahsında çekimlenmiştir. Tavsiyelerin üçü olumsuz “meyletme, gitme, işitme” diğeri olumlu

“öğren” fiilleri ile yapılmıştır. Yeni kelimelerin alınmasında Arapçaya yönelme, İran’a ise hiç gidilmemesini ifade eden şair, tecvidin fasihlerden işitildiği gibi değil halktan öğrenilmesini ister. İran kelimesi ile Farsçaya atıf yapılır. Bu dörtlükte yabancı dillerden söz varlığına kelime ekleme sürecinin yanında Gökalp tarafından dile getirilen bir diğer husus, Kur’ân-ı Kerim’i okuma kurallarının kimden öğrenilmesi gerektiği meselesidir. Şair, Kur’ân Arapçasını Arapça ile öğreten fasihler yerine onun söyleşini kendine mâl edip Türkçeleştiren halkı rehber edinmeyi önerir. Sanatçı, “[g]örülüyor ki, lisânî Türkçülüğün ilk işi fesahatçi âlimlerin nokta-i nazarlarını red ile, halkın şursuz nokta-i nazarlarını Türkçenin temeli olarak kabul etmektir. Binaenaleyh Türkçülere göre, Osmanlıcıların fasihleri galat ve galatları fasihtir. Hattâ imlâda da, bu galatları, telâffuz olundukları gibi yazmak Türkçülüğün bir umdesidir. Bu esası ecnebi kelimelere de teşmil ederek fesahatçilerin sigara, jaket, Evropa şeklinde yazdıkları bu kelimeleri, halkın telâffuzu veçhile (cigara, caket, Avrupa) yazmak lâzımdır.” (Ziya Gökalp 2015: 132) şeklinde açıklar.

Gayrılı, sözler emmeyiz
Çocuk değil, memeyiz!
Birkaç dil yok Turan’da,
Tek dilli bir kümeyiz.

Şair, şiir diline bu dörtlükten itibaren Turan kelimesini dâhil ederek Türk dilinin konuşulduğu geniş bir coğrafyaya işaret eder. Gökalp, Turan coğrafyasını meydana getiren Türk toplulukları arasında “birkaç dil yok (tur)” ve “tek dilli bir kümeyiz” ifadesi ile Türk illerinde yaşayan soydaşlarımıza Rusların yıllardan beri uyguladıkları sömürgeleştirme ve onları asimile etme politikalarına gönderme yapar. 13. yüzyıla kadar tek yazı dili halinde gelişen Türkçenin 13. yüzyıl sonrasında siyasi baskılar, dilin doğal işleyişine yapılan müdahaleler ile yapay bir dil oluşturma politikaları tenkit edilir.

Türkistan coğrafyasında askeri varlığını sürdüren Rusya, özellikle hem stratejik hem de jeopolitik açıdan önem taşıyan Astrahan ve Kazan bölgelerine hâkim olmak için yaklaşık 300 yıl mücadele eder. Rus unsurlarının kabul görmesi ve yerleşmeleri daha sonra da bölgenin Ruslaştırılma çalışmalarının merkezi konumunda olan Kazan Üniversitesinde çalışmalar yapan Nikolay İvanoviç İlminskiy, Türk lehçelerinin her birinin farklı dil olduğu düşüncesinin temelini atar (Çetin 2024, s. 1831). Önce Kazan ardından Astrahan’a karşı başarı elde eden emperyalist Ruslar, daha sonra Türkistan coğrafyasına yönünü çevirir. Ruslar işgal ettikleri yerlerde Türkleri yeni bir kimliğe büründürmek amacıyla onlara farklı boy isimleri ile adlandırır, daha sonra da Türk boylarının kökenlerini farklı milletlere dayandırmaya çalışmıştır. Yine Türk halklarını farklı isimlerle, ayrı ayrı yerleşim yerlerine taşıyan Sovyet Rusya, dildeki küçük fonetik farklılıkları öne çıkarıp ve her birine farklı farklı oluşturulmuş alfabeler vererek ayrı bir millet konumuna getirmek için uğraşır. Rusların, Türkleri asimile etme politikası 1917 Ekim devriminden sonra daha da artar ve Ruslar böl-parçala-yönet anlayışı ile Türkleri mikro milliyetçilikle ötekileştirmeye çalışır. Bu konuda en önemli araçları ise bir milletin kimliğini yaratan dil unsuru olmuştur (Yalçın 2008: 664-666). Sovyet döneminde uygulanan bu Ruslaştırma politikası başarısızlıkla sonuçlanırken dil birliğinin bozulmasına, Türk lehçelerinin ayrı diller olarak kabul edilmesine neden olmuştur (Çetin 2024: 1831)

Turan'ın bir ili var
 Ve yalnız bir dili var.
 Başka dil var diyenin,
 Başka bir emeli var.

Azerbaycan, Kırım, Kazan, Türkmen, Özbek, Kırgız, Kâşgar gibi Türk toplulukları Turan coğrafyasını oluşturur. Şair, buralarda yaşayan halkın da Müslüman olduğunu ve bizim gibi Türkçe konuştuğunu dikkate alarak hepsini Türk milletine dâhil eder. Fakat bu Türk toplulukları birbirinden uzak olduğu için yazı dili ile edebiyatı ortak değildir. İstanbul'da halk tarafından konuşulan Türkçeyi ve bu Türkçe ile oluşturulacak edebiyatı bütün Türk topluluklarına kabul ettirmek gerektiğini belirtir. Bu düşünce bazı Türk topluluklarındaki aydınlar tarafından kabul edilir ve Türkçülüğün ilk umdesi olur (Ziya Gökalp, 1918: 482). Örneğin “Men bir Turan yolcusuyum” mısraı ile hayatını özetleyen Ahmet Cevat, Türkiye’de başlayan millî edebiyat akımının dolaşısıyla Türkçülük hareketinin tesirinde kalır. Turan ülküsünü şiirlerinde farklı şekillerde ele alan Cevat, İstanbul’un işgali üzerine yazdığı şiirde sadece Türkiye’nin değil dünyadaki bütün Türklerin başkenti, Türklüğün merkezi olarak gördüğü İstanbul’a ve Türklerin kırılan ümitlerine gözyaşı döker. Çünkü dünya Türklerinin ümidi Türkiye olduğu için payitahtın işgali de bütün Türk dünyasında ümitsizlik uyandırmıştır (Yıldırım 2021: 184-186). Ziya Gökalp da meselenin dilde birlik sağlanarak çözüleceğini zira dilde birlik olmadan Turan ülküsünün gerçekleşemeyeceğini inanır.

Şiirde “dil” sözü ile yazı ve konuşma dili kastedilir. Türk illerinde yazı ve konuşma dili arasında hiçbir fark olmadığı yalnızca Türkiye Türklerinin değil bütün dünya Türklüğünün dilinin Türkçe olduğu “Ve yalnız bir dili var” mısraı ile vurgulayan Gökalp, bunun aksini iddia edenlerin Türk birliğine karşı iyi niyetli olmadıklarını ima eder. Gökalp’ın dil birliği düşüncesi, Türkçülükte “Dilde, fikirde ve işte birlik”i şiar edinen İsmail Gaspralı’nın Türk dünyasının ilerlemesi için Türk kolları arasında ortak yazı dili koşulu ile paraleldir. Zira Gaspralı’nın çıkardığı Tercüman gazetesini Şimal Türklerinin anladığı kadar Garp Türkleri de anlamaktaydı. Bu Türklerin aynı lisanda birleşmelerinin mümkün olduğuna canlı bir delildir. Turan ülküsünün de dil birliği (Türkçe) ile gerçekleştirileceğine inanan Gökalp, aksi hâlde Türklüğün parçalanacağını ima eder.

Türklüğün vicdanı bir,
 Dini bir, vatani bir;
 Fakat hepsi ayrılır
 Olmazsa lisanı bir.

Şair, bu son dörtlüğe vatan, dil, il, Turan kelimelerinden sonra Türklük, vicdan ve din kavramlarını da ekler. Vicdanı, dini aynı olan Türkleri, Türklük bilinci ile bir araya getirecek olan dilidir. Şayet bütün dünya Türklüğünün dilleri ayrı olursa millî varlıkları tehlike altına girer. Ziya Gökalp, Turan ülküsü ile dünya Türklüğü arasında bilinçli bir birlik sağlanmasının dil birliği ile mümkün olduğunu Kavm şiirindeki “Ne kadar Türk varsa bugün cihanda/ Burdaki harsa var meylî vicdanda/ Dili dilimden- dir, dini dinimden,/ Olacağız biz hep aynı vatanda” (Turan 2019:71) mısralarında da işlediği görülür.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin 1878 Osmanlı-Rus harbi ile başlayan siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda yaşadığı sıkıntılar Trablusgarp yenilgisi ve Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Mücadelesine kadar devam etmiştir. Ziya Gökalp'ın, doğum ve ölüm tarihleri dikkate alındığında çocukluğundan ölümüne kadar devletin bu zor koşullarına tanık olduğu ve bu zor koşulların onun düşünce dünyasını yönlendirdiği söylenebilir. Türk sosyolojisinin kurucusu ve Türk milliyetçiliğinin öncü isimlerinden olan Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* adlı eserinde hars, medeniyet, ahlak, medeniyet, sosyal idealizm, dayanışma, din, felsefe, estetik, iktisat, hukuk, siyaset ve dil gibi konuları Türkçülük düşüncesi etrafında ele alır. Eserin ikinci kısmı “*Türkçülüğün Programı*” başlığını taşır. Bu başlığın birinci bölümü *Lisanî Türkçülük* konusuna ayrılmıştır. Ziya Gökalp, Türkçenin hem gramer kuralları hem de söz varlığı bakımından Arapça ve Farsçanın etkisi altında bulunmasından rahatsızlık duyar. Lisanın yabancı gramer kurallarından, eklerden temizlenmesi gerektiğini vurgular. Ona göre saf, temiz Türkçe konuşan halkın, yazı dilinde kullanılan dili anlamaması hoş bir durum değildir. Zira diğer ülkelerin başkentlerinde konuşulan dil ile yazı dili aynıdır. Bu farklı durum sadece İstanbul'da görülür. Yazılarında bu konuyu açıkça dile getiren Gökalp, sadece işi teori kısmında bırakmaz uygulama alanında şiir aracılığı ile toplumun her kesimine ulaşmaya çalışır. Bir nevi Tasfiyeciler ve fesahatçilerin dil görüşlerine karşı bir cevap niteliğinde olan bu şiir ile Gökalp, dil konusundaki teorilerini nazım yoluyla aktarır. Şiirde Türkçenin önemi, Türklük bilinci, Türkistan dünyasında kullanılan dilin de tek yani İstanbul Türkçesi olması gerektiği üzerinde durur.

Şair, şiirde İstanbul Türkçesinin Türklerin lisanı olduğunu, bunun tartışma konusu dahi yapılamayacağını ifade eder. Öz Türkçe konusunda Türk halkını ölçü alıp kaynak olarak halkı gösteren Gökalp, bu konuda kelimenin hangi kökten geldiğine değil Türk halkının bildiği her kelimenin Öz Türkçe olarak kabul edilmesini savunur. Türkçeleşmiş Türkçe kavramı ile ihtiyaç duyulduğu takdirde Türkçenin bünyesine girmiş yabancı kelimelerin yerine Türkçenin eski köklerinden yeni kelime türetme anlayışından vazgeçilmesini belirtir. Müteradif (eş anlamlı) kelimeler konusunda bunda halka uyulmasını zira halkın eş anlamlı kelime kullanmadığını, eş anlamlı olarak bilinen pek çok kelimenin de eş anlama gelecek şekilde kullanılmadığını belirtir. Çünkü lisan aslında halk Türkçesidir. Yeni kelimeler türetileceği zaman halk gibi davranmalı ve yeni kelime konusunda halk hangi yolu izliyorsa aydınların da o yolu takip etmelerini önerir. Ona göre lisan Yaşayan Türkçedir. Şair, yeni kelimeye ihtiyaç duyulduğunda kimseyi dil zevkinden mahrum bırakmadan kimseyi incitmeden yapılması taraftarıdır. Gökalp'a göre yeni kelime türetmek için Türk lehçelerinden değil yaşayan Türkçenin esas alınmasını ve tecvidin de halktan öğrenilmesi gerekir. Çünkü halkın konuşması gramer kaidelerine göre konuşan yüksek zümrenin konuşmasından daha önemlidir. Lisan, Türkçe demektir. Dünyadaki Türkler arasında konuşulan tek bir dil vardır. O da Türkçedir. Türk birliğinin kurulmasında lisan önemli bir araçtır ve Turan ülküsünün gerçekleşmesi ise dilde birliğe bağlıdır. Türklere uygulanan asimile politikaları, sömürgeleştirme çalışmaları Türk toplulukları konusunda niyetlerin kötü olduğunu gösterir. Şair, Türk toplulukları arasında dil birliği sağlanamazsa Turan ülküsünün gerçekleşmeyeceği kanaatinde.

Kaynakça

- Adıgüzel, M. S. (2011), “*Ziya Gökalp'ın Lisân Şiirini Anahtar Kelime Yöntemiyle Okuma Denemesi*”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic, 6/3, 425-437.
- Argunşah, M. (2012), “*Ahmet Mithat Efendi'nin Türkçenin Sadeleşmesiyle İlgili Görüşleri*”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7/4, 1-12.
- Argunşah, H. (2013), “*Toplumsal Faydacı Edebiyat Anlayışı Millî Edebiyat Hareketi*”, II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, s. 86-103.
- Bozdoğan, A. (2007), “*Birinci Yeni Lisân Makalesini Millî Edebiyat Akımının Bildirgesi Olarak Okumak*”, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 11, s. 251-266.
- Cunbur, M. (1969), “*Ziya Gökalp'ın Dille İlgili Bazı Görüşleri*”, İkinci Dil Kongresi ve Akademi, (Hzl. Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş), İstanbul: Türkiye Muallimler Birliği Yay., 1969.
- Çetin, N. (2011), “*Ziya Paşa*”, *Tanzimat Edebiyatı*, (Ed. İsmail Parlatır), s. 171-173, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetin, İ. (2024), *Türkçenin Eğitimine Emek Verenler (1839-1938)*, Ankara: TDK Yayınları.
- Çetişli, İ. (2007), “*II. Meşrutiyet Döneminde Ortaya Çıkan Fikrî, Siyasi Hareketler ve Türk Edebiyatına Yansımaları*”, II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı (İsmail Çetişli, Abide Doğan, Âlim Gür, Şenol Demir, Cengiz Karataş ile birlikte), s. 125-370, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Doğramacıoğlu, H. (2010), *Şemseddin Sami'nin Kaleminden Dil ve Edebiyat Meseleleri*. Journal of International Social Research, Cilt 3, Sayı 10, s. 252-258.
- Enginün, İ. (2009), *Ömer Seyfettin ve Dönemi*, Türk Yurdu, S. 259, s. 20-24.
- Hacıeminoğlu, N. (2012), *Ziya Gökalp'te Turan Fikri*. Journal Of Turkish Language And Literature, 23, 215-227.
- Kabaklı, Ahmet, (2006), *Türk Edebiyatı*, C. I, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yay.
- Ömer Seyfettin (“?” Rumuzuyla) (2001), *Makaleler I*, (Hazırlayan: Hülya Argunşah), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Turan, İsmail. (2019), “*Turan*” *Ülküsü Etrafında Şiirlerini Yazan Şair: Ziya Gökalp'ın Şiirlerine İdeolojik Bir Bakış*, Türk Dili, 66-73.
- Yalçın, S. Kaan. (2008), *Rusya'da Yaşayan Türklerin Konuşma Dillerinin Yazı Diline Dönüştürülme Süreci ve Ötekileştirme Ekseninde İzlenen Dil Politikaları*, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 3/7, 662-678.
- Yetiş, K. (2013), “*Millî Edebiyat Devri Türk Şiiri*”, Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış Yeni Türk Edebiyatı (Editör, M. Kayahan Özgül), Ankara: Kurgan Yayınları.

- Yıldırım, İ. M. (2021), *Azerbaycan Millî Şairi Ahmet Cevat'ın Şiirlerinde Türkiye*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 10(1), 179-19.
- Ziya Gökalp. (1977), *Ziya Gökalp Külliyyatı-I Şiirler ve Halk Masalları*. (Haz. F. Abdullah Tansel). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Ziya Gökalp. (2015), *Türkçülüğün Esasları*. (Haz. Salim Çonoğlu), Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Ziya Gökalp. (1918). *Türkçülük ve Türkiyâcılık*, Yeni Mecmua, Sayı: 51.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile arasında mali çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Ethics Committee Permission

Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human and animal). The article belongs to the field of literature.

Deconfliction Statement

The author of the article declares that there is no conflict of financial interest between him and any institution, organization, person related to this study.

Support and Thanks

Support was not received from any institution or organization in the study.

Extended Abstract

Ziya Gökalp is one of the intellectuals who has been influential in the shaping of political, social and cultural life with his views and thoughts that he put forward in line with the social utilitarian understanding during and after the Second Constitutional Era. The freedom environment brought by the declaration of the Second Constitutional Era allowed for the free discussion of ideological movements such as Islamism, Ottomanism, Decentralization and Westernism. In this environment, Turkism studies that were previously carried out in the field of culture and literature began to be discussed in the political arena as well. The nationalist movements that arose in society in those years brought the issue of language back to the agenda. While Ziya Gökalp was teaching sociology at the Mekteb-i Sultani of the Union and Progress in Thessaloniki, he met the young people at the Genç Kalemler Magazine.

Ali Canip Yöntem supported the new language movement that Ömer Seyfettin started in the magazine by informing the young people who gathered at the Union and Progress High School and the White Tower about the new language movement. The views defended by the magazine on the subject of language turned into the Turkism cause encompassing a wide geography with Ziya Gökalp's participation in the magazine. The artist, who treated many subjects such as education, religion, history, love of country and nation, Turkishness consciousness, and the Turan ideal as themes in his poems, is seen to convey his thoughts on this subject in the poem *Lisân* in verse. The importance of Istanbul Turkish is emphasized in the first quatrain of the poem. Defining the pure and clean Turkish spoken in Istanbul with the adjectives beautiful, innocent, and delicate and other languages with the word night, Gökalp uses his stance in favor of Istanbul Turkish in the poem. In the first title of the *Lisâni* Turkism section of the work titled *The Essentials of Turkism*, Gökalp explains why the national language and literary language of Turkey is Istanbul Turkish. In the second quatrain, the artist, who explains what the essence of language will be and guides on this subject, states that the words used in the language should be known by everyone and understood by everyone without feeling the need to look in the dictionary. In the third quatrain of the poem, ideas on how to derive words are shared. Gökalp thinks that there is no need to know from which roots words come and how they are derived. Refusing to look for genealogy in people, Gökalp states that everyone who says I am a Turk should be accepted as a Turk. He objects to the purifiers who look for genealogy in languages with the words "Turkicized Turkish" and summarizes his thought from a sociological perspective with the line "We do not worship the old root". In the fourth quatrain of the poem, the poet addresses the most debated subject of synonymous words in the language. Gökalp explains how new words added to the vocabulary of the language should be used in the process of presenting thoughts in written and spoken language. He recommends that those with Turkish origins be preferred among synonyms. In the fifth quatrain, the poet stipulates that if new words are needed, everyone (the people) should be followed, that is, the ways of "the people in creating words" should be adopted. According to Gökalp, what gives the language its identity is not the race of the borrowed words but the structure of the language. For this reason, in the Fundamentals of Turkism, he targets foreign elements in grammar rather than words. In the sixth quatrain, the poet continues the process of adding new words to the vocabulary

with the language's own means in the previous quatrain. In addition to the process of adding words from foreign languages to the vocabulary in this quatrain, another issue brought up by Gökâlp is the issue of who should learn the rules of reading the Quran. Instead of the fluent ones who teach Quranic Arabic in Arabic, the poet suggests taking as a guide the people who adopt its pronunciation and turn it into Turkish. The poet includes the word Turan in the language of the poem starting from the seventh quatrain, indicating a vast geography where the Turkish language is spoken.

Ziya Gökâlp refers to the colonization and assimilation policies that the Russians have been implementing for years on our compatriots living in the Turkish provinces with the expressions “there are no several languages (tur)” and “we are a monolingual group” among the Turkish communities that make up the Turan geography. After the 13th century, Turkish, which developed as a single written language, was criticized for political pressures, interventions in the natural functioning of the language, and policies to create an artificial language. Ziya Gökâlp also believes that the issue will be solved by establishing unity in language, because without unity in language, the Turan ideal cannot be realized. The word “language” in the poem refers to written and spoken language. Emphasizing with the line “And there is only one language” that there is no difference between written and spoken language in the Turkish provinces, and that the language of not only the Turks of Turkey but also the entire world Turks is Turkish, Gökâlp implies that those who claim the opposite are not well-intentioned towards Turkish unity. Gökâlp's idea of language unity is parallel to İsmail Gaspralı's principle of “unity in language, thought and work” in Turkism, and the condition of a common written language among the Turkish branches for the progress of the Turkish world. Because the Tercüman newspaper published by Gaspralı was understood by Western Turks as much as by Northern Turks. This is a living proof that it is possible for Turks to unite in the same language. Gökâlp, who believed that the Turan ideal could be realized with a unity of language (Turkish), implied that otherwise Turkishness would be torn apart. Ziya Gökâlp also mentioned that a conscious unity between the Turan ideal and the Turkishness of the world could be achieved with a unity of language in the lines “As many Turks as there are in the world today/ Here, the tendency is in the conscience/ Their language is from my tongue, their religion is from my religion/ We will always be in the same homeland” (Turan 2019:71) in his poem Kavm. After the words homeland, language, province, and Turan, the poet adds the concepts of Turkishness, conscience, and religion to the last quatrain. It is language that will bring Turks, whose conscience and religion are the same, together with the consciousness of Turkishness. If the languages of all the Turkishness of the world are different, their national existence will be in danger. There is only one language spoken among Turks. That is Turkish. Language is an important tool in the establishment of Turkish unity. The realization of the Turan ideal depends on unity in language. The assimilation policies and colonization efforts applied to the Turks show that the intentions regarding the Turkish communities are bad. Ziya Gökâlp emphasizes with Turkist sensitivity that if the language unity among the Turkish communities cannot be achieved, the Turan ideal will not be realized.